

Hoe vormen we sneller een federale regering?

Dave Sinardet en Edoardo Traversa bespreken enkele voorstellen om ‘marathonformaties’ te vermijden.

De Standaard, 8 januari 2021

Na de recentste federale verkiezingen bleken de politieke partijen alweer niet in staat om binnen een redelijke termijn een coalitie te vormen.

‘Lang aanslepende regeringsvormingen moeten in de toekomst vermeden worden’ stelt het uiteindelijke federale regeerakkoord dan ook zeer terecht. Het wil de spelregels voor de regeringsvorming evalueren ‘met bijvoorbeeld een formele deadline of een deblokkeringsmechanisme.’

Het akkoord verduidelijkt echter niet wat er moet gebeuren er als de deadline wordt overschreden. Nieuwe verkiezingen zijn wel een veel besproken optie. De bedoeling is niet zozeer dat die er dan effectief komen maar dat dit vooruitzicht druk zet op politieke partijen die al te vaak de formatie blokkeren vanuit partijpolitieke strategieën (bijvoorbeeld omdat ze goed zijn vertegenwoordigd in de regering van lopende zaken en er dus belang bij hebben dat die aanblijft). Het vooruitzicht van een electorale afstraffing zou hen angst kunnen aanjagen. Die angst voor nieuwe verkiezingen heeft sommigen immers overhaald om toe te treden tot de Vivaldi-coalitie.

Maar partijen die volgens peilingen de wind in de zeilen hebben, zouden de regeringsformatie dan weer kunnen tegenhouden, om nieuwe verkiezingen af te dwingen. Zelfs dat scenario lijkt te verkiezen boven een aanslepende impasse. Maar wat als de resultaten van beide verkiezingen niet veel van elkaar zouden verschillen? Landen als Spanje of Israël kenden de voorbije jaren meerdere verkiezingen, die geen bestuurlijke stabiliteit hebben gebracht. Financiële drukkingsmiddelen zijn ook een mogelijkheid, zoals een geleidelijke vermindering van de partijdotaties of zelfs van de lonen van de parlementsleden, na een bepaalde termijn zonder nieuwe regering.

Het regeerakkoord omschrijft het ‘deblokkeringsmechanisme’ dat het vermeldt evenmin. Het zou hier kunnen gaan om het vastleggen van de formatieprocedure, waarbij automatisch bepaalde coalities ontstaan. Zo wordt een ‘afspiegelingscoalitie’ van de gewest- of gemeenschapsregeringen al eens geopperd. Zo’n formule zou grote institutionele gevolgen hebben. Wat zouden immers de rol en het nut nog zijn van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de federale verkiezingen?

In een op twee gewesten gebaseerde variant zou de formule totaal geen rekening houden met Brussel. En spiegel je af volgens de drie gewesten zou de federale regering structureel uit wel heel veel partijen bestaan (negen in de huidige situatie). Belangrijker nog: als je partijen dwingt een coalitie te vormen, betekent dat nog niet dat ze makkelijker een consensus bereiken over een regeerprogramma. Het omgekeerde lijkt waarschijnlijker: in deze formule zouden verschillende partijen weten dat zonder hen geen enkele coalitie mogelijk is. Het gevaar bestaat dat ze misbruik maken van hun vetorecht.

Een federale kieskring zou partijen er wel toe kunnen aanzetten sneller een consensus te zoeken met partijen uit de andere gemeenschap. Ook dat voorstel heeft de steun van best

wat politici. De partijen zouden dan meer rekening moeten houden met de belangen en gevoeligheden van de kiezers uit het hele land. Maar volstaat dit als remedie, als je ziet dat de recente regeringsvormingen minstens evenveel belemmerd werden door conflicten tussen partijen uit dezelfde taalgroep als door communautaire spanningen?

Andere landen kunnen ook inspiratie bieden. In Zwitserland is de Bondsraad samengesteld uit zeven leden die individueel worden verkozen door de Bondsvergadering. De partijen stellen hen meestal voor op grond van een proportionele, op het verkiezingsresultaat gebaseerde verdeelsleutel, maar de Bondsvergadering volgt de officiële kandidaturen niet altijd. Het systeem lijkt goed te werken. Maar kun je dat element wel overzetten naar ons land, dat een sterk verschillend politiek systeem heeft?

In een essay van denktank Itinera stelt Christophe Convent een origineel alternatief voor. Als na drie maanden geen enkele coalitie over de steun beschikt van 50 procent van de volksvertegenwoordigers, wordt de drempel om het vertrouwen te krijgen verlaagd tot 45 procent en na zes maanden tot 40 procent. Zodra de regering het vertrouwen heeft gekregen, zou zij tijdens de hele legislatuur aan de macht blijven, behalve als 50 procent van de Kamerleden een constructieve motie van wantrouwen stemt en een nieuwe regering wordt aangesteld.

Zo wordt het wellicht makkelijker een regering te vormen. Maar in welke mate moet de efficiëntie voorrang krijgen op de representativiteit? Dreigt de drempel van 40 procent niet eerder de norm te worden dan de uitzondering? Zou er nog een stimulans bestaan om ruimere coalities te vormen? Zouden zulke regeringen nog in staat zijn hun programma te verwezenlijken, aangezien de wetten nodig voor de uitvoering ervan nog altijd door een absolute meerderheid aanvaard moeten worden?

En: zijn de moeilijkheden waar de partijen tijdens de formatie tegenaan botsen wel te wijten aan inadequate of onbestaande institutionele mechanismen? Moeten we de echte redenen niet elders zoeken?

Dave Sinardet en Edoardo Traversa
Professoren in de politicologie (VUB) en in de rechten (UCLouvain), in naam van Re-Bel.